مۇندەرىجە

بىرىنچى باب 1

سەددىچىنىنىڭ سىرتىدىكى جۇڭگونىڭ غەربىي رايونى — شىنجاڭ ئۆلكىسى، چېگراسى، يەر كۆلىمى، ئۆلكىنىڭ مەمۇرىي رايونلارغا ئايرىلىشى. بۇ رايوننىڭ ئورتاق ئالاھىدىلىكى، تاغ تىزمىلىرى، دەشت ـ باياۋانلىرى، ئاساسىي تاغ تىزمىلىرى، چوڭ ـ كىچىك ئاساسىي دەريا ـ ئېقىنلىرى، كۆللەر، لوپنور كۆلى ۋە ئۇنىڭ قەدىمكى ھەمدە بۈگۈنكى جۇغراپىيەلىك ئورنى، كۆللەرنىڭ ئورتاق ئالاھىدىلىكى.

ئىككىنچى باب 11

ياغاچ غوللۇق ئۆسۈملۈكلىرى بىلەن سامان غوللۇق ئۆسۈملۈكلىرى. ھاۋا كىلىماتى — قىش پەسلى سوغۇق، ياز پەسلى ئىسسىق. ھەرقايسى جايلارنىڭ تېمپېراتۇرىسى، شامىلى، ئىبنۇر شامىلى، ئۈرۈمچىنىڭ پەۋقۇلئاددە شامىلى، ھاۋا كىلىماتى ئادەتتە ياخشى، پەقەت بىرقانچە جايلارنىڭلا ھاۋا كىلىماتى ناچار.

ئۈچىنچى باب 20

جۇڭگونىڭ غەربىي رايونى — مىللەتلەرنىڭ چوڭ كۆچۈشىدىكى قاتناش ئۆتكىلى. ئەڭ قەدىمكى ئاھالىسى — تاڭغۇتلار، ھۇنلار، باتۇر تەڭرىقۇتنىڭ جەڭ تۆھپىلىرى. جۇڭگولۇقلار بىلەن ھۇنلار ئوتتۇرىسىدىكى ئۇرۇش. سىيانپىلار. جۇرجانلار، تۈركلەر ۋە ئۇلار بىلەن جۇڭگولۇقلار ئوتتۇرىسىدىكى ئۇرۇش. تىبەتلەر، قاڭقىل ـ ئۇيغۇرلار، ئۇيغۇر خانلىقى، قىرغىزلارنىڭ ئۇيغۇر خانلىقىنى گۇمران قىلىشى شۇنداقلا بۆگۈ تېكىنىنىڭ قايتا گۈللىنىشى. تاڭغۇتلارنىڭ باش كۆتۈرۈشى.

تۆتىنچى باب 28
چىڭگىزخان دەۋرىدىكى موڭغۇللار، چىڭگىزخان ئۆلگەندىن كېيىنكى موڭغۇل ئىمپېرىيەسىنىڭ گۈللىنىشى ۋە خارابلىشىشى. ئويراتلار، ئۇلارنىڭ شەرقىي موڭغۇللار بىلەن بولغان ئۇرۇشى ۋە مۇغۇلىستان قاغانلىرىنىڭ ئۇرۇشلىرى، موغۇلىستاننىڭ تەقدىرى.

بەشىنچى باب 33
غالدان بوشۇقتۇ باشچىلىقىدىكى ئويراتلارنىڭ باش كۆتۈرۈشى، غالداننىڭ جۇڭغولۇقلار بىلەن ئېلىپ بارغان ئۇرۇشتىكى مەغلۇبىيىتى. سىۋان ئارابتان، غالدان سېرىن ۋە ئۇلار بىلەن جۇڭغولۇقلار ئوتتۇرىسىدىكى ئۇرۇش، ئامورسانا. جۇڭغولۇقلارنىڭ غەربىي چېگرانى بويسۇندۇرۇشى، شىنجاڭدىكى قوزغىلاڭ. ياقۇپبەگ، غەربىي رايوننىڭ تىنچىتىلىشى ۋە رۇسلارنىڭ ئىلىنى جۇڭگوغا قايتۇرۇپ بېرىشى.

ئالتىنچى باب 39
جۇڭگونىڭ غەربىي رايونىدا ئولتۇراقلاشقان مىللەتلەر. خەنزۇلار ۋە ئۇلارنىڭ غەربكە كۆچۈشى. ھۆكۈمەتنىڭ ئاھالە كۆچۈرۈش تەدبىرلىرىنى كۈچەيتىشى، ئاھالە كۆچۈرۈش ئۇسۇلى، ئاھالە كۆچۈرۈشتىكى ئادەتتىكى لىنىيە، ئاھالە كۆچۈرۈلىدىغان رايونلارنىڭ تەييارلىق خىزمەتلىرى، دۆلەتنىڭ كۆچكەن ئاھالىلەرگە بېرىدىغان ياردەم پۇلى. ئۆزگەرتمەك تەس بولغان خەنزۇلارنىڭ ئۆرپ ـ ئادەتلىرى، خەنزۇلارنىڭ كەسپى، ئەسكەر سېلىقى، سودا قىلىش، دېھقانچىلىق ۋە قول ھۈنەرۋەنچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىش.

يەتتىنچى باب 52
مانجۇلار — مانجۇلارنىڭ چېگراغا كۆچۈشى، مانجۇلارغا بولغان ئادەتتىكى باھا، مانجۇلارنىڭ تاشقى قىياپىتى، مانجۇلارنىڭ قىزىقىشى. مانجۇ ئاياللىرىنىڭ ئورنى،

مانجۇلارنىڭ ھۇرۇنلۇقى. ئۇلارنىڭ كەسپى — ھەربىي
مەجبۇرىيەت. مانجۇلارنىڭ دېھقانچىلىق ۋە سودا بىلەن
شۇغۇللىنىشى. مانجۇلارنىڭ نامراتلىق ئەھۋالى، قاقاس مانجۇ
يېزا ـ كەنتلىرى (سۇم). شەھەرلەردىكى مانجۇلارنىڭ ئولتۇراق
رايونى — مانجۇ شەھىرى.

سەككىزىنچى باب 62
تۇڭگانلار — تۇڭگانلارنىڭ ئېتنوگرافىيەسى، تۇڭگانلارنىڭ
ھەرخىل ئاتىلىشى. خەنزۇلار بىلەن قانداشلىق مۇناسىۋىتى بار
تۇڭگانلار ۋە ئۇلارنىڭ تەۋرەنمەس دىنىي ئېتىقادى. ھازىرقى
زامان تۇڭگانلىرىنىڭ تاشقى قىياپىتى، تۇڭگانلارنىڭ روھىي
ھالىتى، تۇڭگان ئاياللىرىنىڭ ئائىلىدىكى ئورنى ۋە مىجەز ـ
خۇلقى، تۇڭگان ئاياللىرىنىڭ تاشقى قىياپىتى. تۇڭگانلارنىڭ
تىلى، ئۇلارنىڭ غەربكە كۆچۈشى. تۇڭگانلارنىڭ خەنزۇلارغا
بولغان ئۆچمەنلىكى ۋە ئۇنىڭ سەۋەبلىرى، تۇڭگان
يېغىلىقىنىڭ پارتلاش سەۋەبلىرى. ئۇلارنىڭ كەسپى —
دېھقانچىلىق، سودىگەرچىلىك، ھارۋىكەشلىك قاتارلىقلار،
تۇڭگانلارنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالى.

توققۇزىنچى باب 76
ئۇيغۇرلار — ئۇيغۇرلارنىڭ نامى توغرىسىدا، ئۇيغۇرلارنىڭ
ئېتنوگرافىيەسى، ئۇيغۇرلارنىڭ ئىرقىي تىپ مەسىلىسى،
ئۇيغۇرلارنىڭ تىلى. ئۇلارنىڭ تاشقى قىياپەت ئالاھىدىلىكى،
ئۇيغۇرلارنىڭ روھىي قىياپىتى. ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ ئەركىن ـ
ئازادە تۇرمۇشى. قەشقەرلىكلەرنىڭ كەسپى، ئۇلارنىڭ
ئىقتىسادىي ئەھۋالى. قەشقەرلىكلەرنىڭ قىرىندىشى —
تارانچىلار، تارانچىلارنىڭ ئېتنوگرافىيەسى، ئۇلارنىڭ
پاجىئەلىك ئۆتمۈشى. تارانچى ـ تۇڭگان خانلىقى، تارانچىلارغا
بولغان باھا، ئۇلارنىڭ كەسپى.

ئونىنچى باب 90
قىرغىزلار — ئۇلارنىڭ تىلى، مىللىي تۇرمۇش شەكلى،

قىرغىزلارنىڭ مىجەز - خۇلقىدىكى ئارتۇقچىلىقلار. قىرغىز ئاياللىرىنىڭ ئەركىنلىكى، ئۇلارنىڭ ئائىلىدىكى رولى ۋە ئورنى. قىرغىزلارنىڭ نىكاھ - توي رەسمىيەتلىرى، قىرغىزلارنىڭ چېچىلاڭغۇلۇقى ۋە تارىخقا يېزىلمىغان ۋەقەلەرگە ئامراقلىقى. ئاساسىي كەسپى — چارۋىچىلىق، قىرغىز دېھقانلىرى، قىرغىزلارنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالى.

ئون بىرىنچى باب 97

موڭغۇللار — ئويرات قەبىلىسى، چاخار قەبىلىسى، تورغۇت قەبىلىسى، ئۇلارنىڭ چارۋىچىلىق رايونى. تورغۇتلارنىڭ رۇسىيەگە كۆچۈپ كېلىشى ۋە قايتىپ كېتىشى. موڭغۇللارنىڭ دىنى — بۇددا دىنى، موڭغۇللارنىڭ دىنغا بولغان چىن ئېتىقادى، ئىبادەتخانىلار، گېگەن بولۇشى. جۇڭگونىڭ غەربىدىكى گېگەن — چاغان گېگەن، موڭغۇللارنىڭ گېگەنگە بولغان پوزىتسىيەسى، خەنزۇلارنىڭ گېگەنگە بولغان پوزىتسىيەسى. بۇددا دىنىنىڭ موڭغۇللارنىڭ خاراكتېرىگە كۆرسەتكەن تەسىرى. موڭغۇل ئاياللىرىنىڭ ئورنى، ئائىلىۋى ئەخلاقتىكى شاللاقلىقى، موڭغۇللارنىڭ نىكاھ ئىشلىرى. موڭغۇللارنىڭ كەسپى، ئۇلارنىڭ تۇرمۇش سەۋىيەسىنىڭ تۆۋەنلىكى.

ئون ئىككىنچى باب 111

جۇڭگونىڭ غەربىي رايونىدىكى ھەرقايسى مىللەتلەرنىڭ مۇناسىۋىتى، خەنزۇلارنىڭ باشقا ھەرقايسى مىللەتلەرگە بولغان ھاكاۋۇرلۇق پوزىتسىيەسى، ئۇلارنىڭ تۇڭگانلارغا تۇتقان دۈشمەنلىك قاراشلىرى. تۇڭگانلارنىڭ باشقا مىللەتلەردىن يىراقلىشىشى. ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ قەشقەرلىكلەر ۋە تارانچىلارغا نىسبەتەن ئىشەنمەسلىكى، قەشقەرلىكلەر بىلەن خەنزۇلارنىڭ دوستلۇقى، ئۇلارنىڭ كۆچمەن چارۋىچى مىللەتلەرگە تۇتقان پوزىتسىيەسى، رۇسىيە پۇقرالىرىغا بولغان پوزىتسىيەسى.

ئون ئۈچىنچى باب 119

شالاڭ شەھەر - بازارلار ۋە كەنتلەر، يېزىلارنىڭ قىشلىق ۋە يازلىق مەنزىرىسى. ئىلى يېزىلىرى، قەلئەسىمان شەھەر - بازارلار. مانجۇلار رايونى، شەھەر ئىچى مەنزىرىسى، جىمجىت خەنزۇلار رايونى ۋە ئاۋات مۇسۇلمانلار رايونى. ئاساسلىق كوچىلاردىكى كىشىلەر توپى، رەتسىز ۋە مەينەت جۇڭگو بازارلىرى.

ئون تۆتىنچى باب 128

جۇڭگونىڭ غەربىي رايونىدىكى بىر قىسىم مۇھىم شەھەرلەر — ئۈرۈمچى شەھىرى، شەھەرنىڭ نامى، تۆت ئەتراپى تاغ بىلەن ئورالغان جۇغراپىيەلىك ئورنى، ھاۋا كىلىماتى، يەر تەۋرەش. شەھەر يوللىرىنىڭ ئايرىلىشى، ئەڭ چىرايلىق ئىمارەت — بۇتخانىلار، خەنزۇ ئۆيلىرىنىڭ قۇرۇلۇشى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆيلىرى، ئۈرۈمچى ئاھالىسىنىڭ سانى.

ئون بەشىنچى باب 135

قورغاس، كونا شەھەر ۋە يېڭى شەھەر. ئىلى — رۇسىيەگە بولغان سودىنىڭ مۇھىم تۈگۈنى. رۇسىيەلىكلەرنىڭ ئىككى رايوننى ئىشغال قىلىشى، رۇسىيە شەھەرلىرىنىڭ بىنا قىلىنىشى. ئىلى جۇڭگوغا قايتۇرۇپ بېرىلگەندىن كېيىن، جۇڭگولۇقلارنىڭ رۇسىيە شەھەرلىرىنى بۇزۇپ تاشلىشى. كوچىلارنىڭ شەكلى، رۇسىيە بازارلىرى، شەھەرنىڭ ئومۇمىي قىياپىتى. ئاھالىلىرى. چۆچەك، چۆچەكتىكى ئاز ساندىكى خەنزۇلار، چۆچەكنىڭ شەھەر قىياپىتى، چۆچەكنىڭ سودىدىكى ئەھمىيىتى.

ئون ئالتىنچى باب 144

قەشقەر — قەشقەرنىڭ ئۆتمۈشى، ئاھالىسى — ئۇيغۇرلار. شەھەرنىڭ تاشقى قىياپىتى. قەشقەردىكى ياۋروپالىقلار، قەشقەرنىڭ سودا ۋە سىياسىدىكى رولى، قەشقەر بىلەن

رۇسىيەنىڭ ئايرىلىپ تۇرۇشى. تۇرپان — تۇرپاننىڭ سودىدىكى رولى. قومۇل، يەكەن، خوتەن، گۇچۇڭ، باركۆل، قاراشەھەر، ماناس، شىخو، باشقا ناھىيە بازارلىرى.

ئون يەتتىنچى باب 155

سەددىچىنىنىڭ سىرتىدىكى جۇڭگونىڭ غەربىي رايونىدىكى مەمۇرىي باشقۇرۇش تۈزۈملىرىنىڭ مۇرەككەپ ئەھۋالى. ھۆكۈمەتنىڭ ئەڭ ئالىي ۋەكىلى — باش مۇپەتتىش، باش مۇپەتتىشنىڭ ھوقۇق دائىرىسى، ئۇنىڭ ياردەمچىلىرى — مالىيە نازىرى ۋە ئەدلىيە نازىرى. دوتەي ۋە ئۇ تۇتقان ئەمەل، ۋەزىپىسىنىڭ ماھىيىتى. ئامبال، ئايماق بېگى، يەرلىك مەمۇرىيەت. يېزا باشلىقى — شاڭيو، سودىگەرلەر ئۇيۇشمىسى ۋە ئۇيۇشما باشلىقى.

ئون سەككىزىنچى باب 166

مانجۇلار ۋە باشقا مىللەتلەرنىڭ مەمۇرىي ئورگانلىرى. ئىلى جاڭجۇنى، جاڭجۇننىڭ ئۆتمۈشى ۋە ھازىرقى ئەھۋالى، جاڭجۇن ياردەمچىسى ياندىش تۇتۇق. ئاغلاقچى ئامبال ۋە ئۇنىڭ قول ئاستىدىكى مەمۇرىي ئورگانلار. تۇرغۇت ۋاڭ - بەگلىرى، قاراشەھەر ۋاڭى. باشقا تۇرغۇت ۋاڭ - بەگلىرى. شىنجاڭدىكى ۋاڭ - بەگلەر، قومۇل ۋاڭى، تۇرپان ۋاڭى، كۇچا ۋاڭى، ئاقسۇ بېگى ۋە باي بېگى. ئىلىدىكى تارانچىلارنىڭ ھاكىمبېگى.

ئون توققۇزىنچى باب 175

ئۆلكىنىڭ ئەڭ ئالىي ھەربىي ئەمەلدارى — باش مۇپەتتىش ۋە باشقا ھەربىي ئەمەلدارلار. ئۈرۈمچىدىكى ھەربىي زاۋۇت، ئۈرۈمچى ھەربىيلەر مەكتىپى ۋە ئوقۇش پۈتكۈزگەن ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئەھۋالى. ئەسكەر قوبۇل قىلىشتىكى يېڭى چارە، يەرلىك قوراللىق قوشۇن. مانجۇ ئەسكەرلىرى ۋە موڭغۇل ئەسكەرلىرى، جۇڭگونىڭ قوشۇنلىرىنى قايتىدىن قۇرۇپ چىقىش مۇمكىنچىلىكى.

يىگىرمىنچى باب 185

جۇڭگو ئەمەلدارلىرىنىڭ ئاھالىلەرگە تۇتقان پوزىتسىيەسى، جۇڭگو ئەمەلدارلىرىنىڭ ھەشەمەتچىلىكى ۋە ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈشنىڭ تەسلىكى. ئەمەلدارلارنىڭ نەپسانىيەتچىلىكى، ھۆكۈمەت خىزمەتچىلىرىنىڭ كاپالەتكە ئىگە بولالماسلىقى ۋە نەپسانىيەتچىلىك قىلىشىدىكى باشقا سەۋەبلەر. ئەدلىيە ھوقۇقى ۋە مەمۇرىي ھوقۇقىنىڭ بىرلىشىشى، جۇڭگو قانۇن - تۈزۈملىرىنىڭ قالاقلىقى، جۇڭگودا خەت - ئالاقىلەرنى بىر تەرەپ قىلىش تەرتىپى ۋە سۈرئىتىنىڭ ئاستىلىقى.

يىگىرمە بىرىنچى باب 193

جۇڭگو ئەدلىيەسى بىلەن ياۋروپا ئەدلىيەسىنىڭ پەرقى. جۇڭگو جىنايى ئىشلار قانۇنىنىڭ ۋەھشىيلىكى، جىنايى ئىشلار دەۋا - دەستۇرلىرى، جاۋابكارنى ئىقرار قىلدۇرۇش، ئىقرار قىلدۇرۇش ۋاسىتىسى — قىيناپ سوراق قىلىش، دېلونى ئالدىن تەكشۈرمەسلىك، دېلو بىر تەرەپ قىلىش تەرتىپى ۋە سوراقخانىدىكى ئەھۋاللار. ھۆكۈمنىڭ ئىجرا قىلىنىش ئەھۋالى، نارازىلىق ئەرزى سۇنۇش ۋە ئەسلىي ھۆكۈمنى بىكار قىلىش تەرتىپى يوق. ھەق تەلەپ قانۇنىنىڭ مۇكەممەل ئەمەسلىكى، ھەق تەلەپ قانۇنىنىڭ ئورنىدىكى ئەل ئىچىدىكى ئادەتلەنگەن قانۇن. ھەق تەلەپ دېلولىرى يەنىلا جىنايى ئىشلار دېلولىرىنى بىر تەرەپ قىلىش تەرتىپى بويىچە بىر تەرەپ قىلىنىدۇ. مۇسۇلمانلارنىڭ دەۋا - دەستۇرلارنى بىر تەرەپ قىلىش ئۇسۇلى.

يىگىرمە ئىككىنچى باب 207

زىرائەت ئۆستۈرۈشتىكى ئادەتتىكى شارائىت، ئۆستەڭ ۋە كارىز ئارقىلىق سۇغىرىش، كارىز ياساشنىڭ قىيىنلىقى. ئىلى رايونىنىڭ تېرىقچىلىققا پايدىلىق شارائىتى، ئاشلىق زىرائەتلىرىنىڭ تۈرلىرى، يەر تېرىش، ئىلى رايونىنىڭ كۆكتاتچىلىقى ۋە باغۋەنچىلىكى.

يىگىرمە ئۈچىنچى باب 217

جۇڭگونىڭ غەربىي رايونىنىڭ تېرىقچىلىق شارائىتى، پاختىچىلىقى، ھۆكۈمەتنىڭ ياردىمى، ئىلى جاڭجۇڭنىڭ پائالىيىتى. كېۋەزنىڭ سورتىنى ياخشىلاش ۋە پاختا ئايرىش، كېۋەزنىڭ تېرىلىشى، پىلىچىلىك، باغۋەنچىلىك، مېۋە ـ چېۋىلەرنىڭ سۈپىتى، تەڭرىتاغنىڭ شىمالى ۋە تارباغاتاي ۋىلايىتىنىڭ دېھقانچىلىقى، چارۋىچىلىق، ياۋا ئات، قۇلان ۋە ياۋا تۆگە، چارۋىچىلارنىڭ چارۋىچىلىقتا بولغان پوزىتسىيەسى.

يىگىرمە تۆتىنچى باب 235

چېگرا رايونىنىڭ كان بايلىقى ـــ كۆمۈر بايلىقى، كۆمۈر كانىنى ئېچىش، تۆمۈر كانىنى ئېچىش، مىس كانلىرىنىڭ تارقىلىشى ۋە قېزىش، كۈمۈش، قەلەي كان بايلىقى، ئالتۇن كانلىرىنىڭ تارقىلىشى ۋە قېزىش. يەككە ئالتۇن قازغۇچىلار ۋە ھۆكۈمەتنىڭ ئۇلارغا بولغان ياردىمى. نېفىت، نېفىت قېزىش ۋە ئايرىش.

يىگىرمە بەشىنچى باب 250

پىششىقلاپ ئىشلەش سانائىتى ۋە ئۇنىڭ تۆۋەن سەۋىيەسى. جەنۇبىي شىنجاڭ رايونىنىڭ پاختا توقۇمىچىلىقى، يىپەك توقۇمىچىلىقى، گىلەمچىلىكى، ھاراقچىلىقى، جوۋازخانا. ئوت ـ چۆپتىن قەغەز ياساش. كىگىزچىلىكى، ھۈنەر ـ سەنئەت بۇيۇملىرى.

يىگىرمە ئالتىنچى باب 260

سودا، ئۇيغۇر سودىگەرلىرى بىلەن خەنزۇ سودىگەرلىرىنىڭ ئالاھىدىلىكى، خەنزۇ سودىگەرلىرىنىڭ پاي قوشۇپ تىجارەت قىلىش ئالاھىدىلىكى، كارخانا خىزمەتچىلىرىنىڭ پايدىنى تەقسىم قىلىشقا قاتنىششى، خەنزۇلارنىڭ رەتلىك دۇكانلىرى، قەشقەردىكى دۇكانلارنىڭ قالايمىقان ۋە مۇقىمسىزلىق ھالىتى، پۇل ئوبوروتى، يامبۇ، تەڭگە، ھۆكۈمەت سەرراپخانىسى، يارماق، ھۆكۈمەتنىڭ قەرز پۇلى، خۇسۇسىي سودا سارايلىرىنىڭ قەغەز

پۇلى، رۇسىيە پۇلى، نەرسە ـ كېرەك ئارقىلىق سودا قىلىش، سەرراپخانا.

يىگىرمە يەتتىنچى باب 276

جۇڭگونىڭ ئىچكىرى ئۆلكىلىرىدىن غەربىي رايونغا توشۇلىدىغان ماللار، دۆلەتنىڭ چاي سودىسىنى مونوپول قىلىشى. جۇڭگو دۇكانلىرى ۋە جۇڭگولۇقلارنىڭ سودا ـ سېتىق شەكلى. جۇڭگونىڭ غەربىي رايونىدىن ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە توشۇلىدىغان مال ــ پاختا، بۇغا مۈڭگۈزى، ئالتۇن ۋە باشقىلار. جۇڭگونىڭ غەربىي رايونىنىڭ سودىسى توغرىسىدىكى ئېنىق ئىستاتىستىكا ماتېرىياللىرىغا ئېرىشمەك تەس.

يىگىرمە سەككىزىنچى باب 286

جۇڭگونىڭ غەربىي رايونىنىڭ ئەنگلىيە كونتروللۇقىدىكى ھىندىستان ۋە رۇسىيە بىلەن بولغان سودىسى. رۇسىيەنىڭ جۇڭگونىڭ غەربىي رايونى بىلەن بولغان سودا مۇناسىۋىتىنىڭ قىسقىچە تەرەققىيات ئەھۋالى: مۇقەددىمە، ئىلى شەرتنامىسىدىن تۇڭگان يېغىلىقىغىچە، رۇسىيە بېسىۋالغان مەزگىللەر، 1881 ـ يىلىدىكى ساينت پېتېربۇرگ شەرتنامىسى ئىمزالانغاندىن كېيىنكى دەۋرلەر. تاتار ۋە ئۇيغۇر سودىگەرلىرى، ئۇلارنىڭ سودا ـ سېتىق ئەھۋالى. نىژگورود ۋە ئىربىت بازىرىنىڭ جۇڭگودىكى رۇسىيەلىك سودىگەرلەرگە بولغان ئەھمىيىتى، تاۋارلارنى سېتىش تەشكىلاتلىرى، قەرزگە سودا قىلىش، جۇڭگو ـ رۇسىيە بانكىسى.

يىگىرمە توققۇزىنچى باب 304

رۇسىيە تاۋارلىرىنىڭ جۇڭگونىڭ غەربىي رايونىغا كىرىش ئەھۋالى، توقۇمىچىلىق مەھسۇلاتلىرى، پاختا توقۇمىچىلىق مەھسۇلاتلىرىنىڭ سۈپىتىنىڭ چۈشۈپ كېتىشى، تۆمۈر ئەسۋابلىرىنىڭ كىرىشى، شېكەر ۋە سەرەڭگىنىڭ كىرىشى، باشقا تاۋارلار. رۇسىيە تېررىتورىيەسىگە كىرگۈزۈلىدىغان

مەھسۇلاتلار، چارۋا ۋە چارۋا مەھسۇلاتلىرى، ھەرخىل كۆن ـ
خۇرۇملار، پاختىنىڭ ئېكسپورت قىلىنىشى، يىپەكنىڭ
ئېكسپورت قىلىنىشى، چاينىڭ ئېكسپورت قىلىنىشى.
جۇڭگونىڭ غەربىي رايونى بىلەن قىلىنىدىغان چاي سودىسى
ئىشلىرىنى قانات يايدۇرۇشتىكى پايدىسىز شارائىتلار، باشقا
تاۋارلار.

ئوتتۇزىنچى باب 334

سەددىچىنىنىڭ سىرتىدىكى جۇڭگونىڭ غەربىي رايونىنىڭ
تىرانسپورتى، دەريا قاتنىشى، قاتناش مۇمكىن بولمىغان تارىم
دەرياسى، ئىلى دەرياسىدىكى نەتىجىسىز بولغان سىناق
تەرىقىسىدىكى قاتناش، ئىلى دەرياسى قاتنىشىنىڭ قىممىتى.
ئېرتىش دەرياسىنىڭ رولى، ئېرتىش دەرياسىدىن ئۇرۇمچىگىچە
بولغان مۇساپە. جۇڭگونىڭ غەربىي رايونىدىكى توپا يوللار،
ئۇرۇمچىدىن چۆچەك، ئىلى ۋە قەشقەرگىچە بولغان يوللار،
جۇڭگونىڭ غەربىي رايونىدىن رۇسىيەگە بارىدىغان بىرنەچچە
يوللار. تاۋار يۆتكەشتىكى ئۇسۇل ــ كارۋان قاتنىشى ۋە ئات
ھارۋىسى قاتنىشى. قاتناش ھەققىنىڭ ناھايىتى قىممەتلىكى.
جۇڭگونىڭ پوچتا ئالاقىسى ۋە لەڭگەرلەر، تېلېگراف ئىدارىسى.

ئوتتۇز بىرىنچى باب 351

تېرىلغۇ يەرلەر ــ جۇڭگونىڭ باج ئالىدىغان ئاساسلىق
ئوبيېكتى، يەر بېجى، كېۋەز ئېتىزى بېجى، باغۋەنچىلىك
بېجى، باج ئېلىش ئورگانلىرى، ھۆكۈمەت سەيسىسى، ئېچكى
تاموژنا بېجى ــ چازا بېجى، چازا باج ئىدارىسى، باشقا باج
كىرىملىرى، سودا بېجى، چارۋا بېجى. شىنجاڭ ئۆلكىسىنىڭ
ئومۇمىي كىرىمى، ئومۇمىي كىرىمنىڭ كەملىكى ۋە باشقا
ھەرقايسى ئۆلكىلەرنىڭ ياردەم سوممىلىرىنىڭ ئاساسلىق
چىقىم تۈرلىرى.

ئوتتۇز ئىككىنچى باب 364

كۆپ ساندىكى ئاھالىلەرنىڭ تۇرمۇش سەۋىيەسى يۇقىرى

ئەمەس، خۇسۇسىي پاراۋانلىق ئىشلىرىنىڭ ئاجىز تەرەققىياتى،
يۇرتداشلار جەمئىيىتىنىڭ نامراتلارنى قۇتقۇزۇشى،
ھۆكۈمەتنىڭ قۇتقۇزۇش ئىشلىرى، نامراتلارنى قۇتقۇزۇش
تەشكىلاتلىرى، مۇسۇلمانلارنىڭ خەير ـ ساخاۋەت ئىشلىرى،
قەلەندەرلەر جەمئىيىتى.

ئوتتۇز ئۈچىنچى باب 374
مىللىي مائارىپ. جۇڭگولۇقلارنىڭ بىلىمگە بولغان
چوقۇنۇشى ۋە ئالىملارنى ھۆرمەت قىلىشى، جۇڭگو مائارىپىنىڭ
مەزمۇنى ــ ئەدەبىيات بىلەن ئابستراكتلىشىپ كەتكەن پەنلەر،
جۇڭگونىڭ ئەركىن مەكتەپ باشقۇرۇشى ۋە دەرس بېرىشى،
جۇڭگو ھۆكۈمىتىنىڭ ئىمتىھان ئارقىلىق خۇسۇسىي
مەكتەپلەرگە تەسىر كۆرسىتىشى، مائارىپ مەمۇرىيىتى.
باشلانغۇچ مەكتەپلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئوقۇتۇش ئىشلىرى، جۇڭگودا
قىزلار مەكتىپى يوق، ئوتتۇرا مەكتەپلەر، دۆلەتلىك ئىمتىھان.
مانجۇلار مائارىپى، موڭغۇللار مائارىپى، جۇڭگو
مۇسۇلمانلىرىنىڭ مائارىپى، رۇسچە مەكتەپ، ھەربىي مەكتەپ،
پوچتا ـ تېلېگراف مەكتىپى، چېركاۋ مەكتىپى.

ئوتتۇز تۆتىنچى باب 393
جۇڭگونىڭ غەربىي رايونىدىكى رۇسىيە پۇقرالىرى،
ئۇلارنىڭ ئۇ يەرلەردە پەيدا بولۇشى ۋە قانۇنىي ئورنىنىڭ
تەدرىجىي ياخشىلىنىشى. رۇسىيەلىك ئۇيغۇرلار، تاتارلار،
تۇڭگانلار ۋە تارانچىلار. تارانچىلارنىڭ مەجبۇرىي ھالدا رۇسىيە
پۇقرالىقىغا قوبۇل قىلىنىشى، تارانچىلارنىڭ جۇڭگوغا قېچىپ
كېتىشى ۋە ئۇلارنى قايتۇرۇپ كېلىش تەدبىرلىرى. قىرغىزلار،
جۇڭگو تېررىتورىيەسىدىن تارانچىلارنى ۋە قىرغىزلارنى
قايتۇرۇپ كېلىشتىكى بىھۇدە ئاۋارىچىلىك، ھەقىقىي رۇسلار.

ئوتتۇز بەشىنچى باب 418
جۇڭگودا مۇھاجىر بولۇپ تۇرۇپ قالغان رۇسىيە
پۇقرالىرىنىڭ ئۆزى تۇرۇۋاتقان جايلاردىكى قانۇنىنىڭ

چەكلىمىسگە ئۇچرىماسلىق ھوقۇقى، باجسىز سودا قىلىش ھوقۇقى، جۇڭگولۇقلارنىڭ رۇسىيە مۇھاجىرلىرىنىڭ ئىمتىيازىغا تۇتقان پوزىتسىيەسى. رۇسىيە مۇھاجىرلىرى رايونى — سودا فاكتورىيەسى. ئىلى ۋە قەشقەرلەردىكى رۇسىيە مۇھاجىرلىرى، چۆچەكتىكى رۇسىيە مۇھاجىرلىرى رايونىنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە تاشقى كۆرۈنۈشى، مۇھاجىرلار رايونىنىڭ ئاپتونومىيەسى.

ئوتتۇز ئالتىنچى باب 431

جۇڭگونىڭ غەربىي رايونىدا تۇرۇشلۇق رۇسىيە كونسۇلخانىسى، جۇڭگودا تۇرۇشلۇق كونسۇلنىڭ مۇرەككەپ ۋە كۆپ خىل ۋەزىپىسى. دىپلوماتىيە ۋەكىلى سۈپىتىدىكى كونسۇل، كونسۇلنىڭ تاشقى ئىشلار جەھەتتىكى پائالىيەتلىرى. جۇڭگولۇقلار بىلەن ئالاقە قىلىشنىڭ شەكلى ۋە بۇ ئالاقىنى ياخشىلاشنىڭ شارائىتلىرى. سودا ۋاكالەتچىسى سۈپىتىدىكى كونسۇل، شۇ يەردىكى جۇڭگو - رۇسىيە ئىككى دۆلەت سودا ئەھۋالى ئۈستىدىكى تەتقىقات، شۇنىڭدەك چەت ئەللىكلەرنىڭ جۇڭگونىڭ سودا ئەھۋالى ئۈستىدە ئېلىپ بارغان تەتقىقاتلىرى ۋە قىيىنچىلىقى، كونسۇلنىڭ رۇسىيە سودىسىنى ئىلگىرى سۈرۈشتىكى رولى.

ئوتتۇز يەتتىنچى باب 458

كونسۇلنىڭ مەمۇرىي ھوقۇقى ۋە خىزمەت مەجبۇرىيىتى، كونسۇلنىڭ ھوقۇقى ۋە خىزمەت مەجبۇرىيەتلىرىنىڭ كەڭ دائىرىلىكى، شۇنىڭدەك مۇقىمسىزلىقى. ھازىرقى شارائىت ئاستىدا كونسۇل ھوقۇقىنىڭ كەڭ دائىرىلىك بولۇشىنىڭ زۆرۈر ئەھمىيىتى، مەمۇرىي پائالىيەتلىرى، زور مىقداردىكى نوقۇل ساقچى خاراكتېرىدىكى كەسپى. كونسۇلنىڭ رۇسىيە پۇقرالىرىغا ۋە رۇسىيە ئورگانلىرىغا بولغان ياردىمى. سودا ئەھدىچىسى ۋە ئۇنىڭ مەجبۇرىيىتى، كونسۇل بار شەھەرلەردىكى سودا ئەھدىچىلىرىنىڭ ۋە باشقا شەھەرلەردىكى سودا ئەھدىچىلىرىنىڭ مەجبۇرىيىتى.

ئوتتۇز سەككىزىنچى باب 472
شەرقتە تۇرۇشلۇق كونسۇللارنىڭ ھوقۇق ھوقۇقى، رۇسىيەنىڭ جۇڭگودا تۇرۇشلۇق كونسۇلىنىڭ ھوكۇم ھوقۇقى، كونسۇلىنىڭ ھوكۇم ھوقۇقى توغرىسىدىكى پەرمان — مۇناسىۋەتلىك شەرتنامە ۋە پەۋقۇلئاددە يىغىن خاتىرىسى، پەرمانلاردىكى ئېنىق بەلگىلىمىلەرنىڭ كەم بولۇش ئەھۋاللىرى. شۇ يەرنىڭ ئۆرپ ـ ئادىتىگە ھۆرمەت قىلىپ شارائىتقا ماسلىشىشنىڭ زۆرۈرلۈكى، قانۇنىي بەلگىلىمىلەرنىڭ توغرا بولماسلىق ئەھۋاللىرى.

ئوتتۇز توققۇزىنچى باب 480
ئەدلىيە رازۋېدكىسى، رازۋېدكا ئىشلىرىنىڭ ئىنتايىن ئاز بولۇشى ۋە ئۇنىڭ سەۋەبلىرى. جۇڭگولۇقلارنىڭ رازۋېدكىغا قاتنىشىشى ۋە ئۇنىڭغا بولغان پوزىتسىيەسى. ئىمپېرىيە ئەدلىيە مىزانلىرىنىڭ رازۋېدكا قىلىش ۋە ئايرىم رازۋېدكا قىلىش پائالىيەتلىرى توغرىسىدىكى تەلەپلىرى. رۇسىيەنىڭ جۇڭگودا تۇرۇشلۇق كونسۇللىرىنىڭ جىنايى ئىشلار ۋە ھەق تەلەپ ئىشلىرى دېلولىرى جەھەتتىكى ھوقۇق دائىرىسى. كونسۇلنىڭ جىنايى ئىشلار دېلولىرىنى تەھقىقلىشى، يۇقىرىغا ئەرز يوللاپ تەھقىقلەش دەرىجىسى ۋە ئەسلىي ھۆكۈمنى بىكار قىلىپ تەھقىقلەش دەرىجىسى. ھەق تەلەپ ئىشلىرى دېلولىرى. جۇڭگونىڭ غەربىي رايونىدا ھازىر بار بولغان ئاددىي ئەرز ـ دەۋا ئىشلىرى تەرتىپى ۋە ئۇنىڭ يېتەرسىزلىكى، جىنايى ئىشلار ھۆكۈمىنىڭ ئىجرا قىلىنىشى. كونسۇلخانا قاماقخانىسى، ھەق تەلەپ دەۋا دېلولىرى ھۆكۈمىنىڭ ئىجرا قىلىنىشى، كونسۇلنىڭ گۇۋاھچى بولۇشتەك خىزمەتلىرى.

قىرىقىنچى باب 494
رۇسىيە پۇقرالىرى ۋە جۇڭگولۇقلار قاتناشقان ئارىلاشما ھەق تەلەپ دەۋا تەرتىپى، قانۇندا ۋە شەرتنامىلەردە ئارىلاشما ھەق تەلەپ دەۋا تەرتىپى توغرۇلۇق ئوچۇق بەلگىلىمىلەرنىڭ

كەم بولۇش ئەھۋاللىرى. ئەمەلىيەت جەريانىدا شەكىللەنگەن جىنايى ئىشلار دېلولىرىنى ھۆكۈم قىلىش تەرتىپى، جۇڭگو دائىرىلىرىنىڭ دېلولارغا تۇتقان پوزىتسىيەسى. جۇڭگو ئەدلىيە تۈزۈمىنىڭ ئارىلاشما ھەق تەلەپ دەۋا تەرتىپىگە تەسىر كۆرسىتىشى، ھەق تەلەپ دەۋا دېلولىرىنىڭ ھۆكۈم قىلىنىشى، ھۆكۈم ئىسپاتى ۋە گۇۋاھچى ئىسپاتىنىڭ ئەھمىيىتى، ھەق تەلەپ دەۋا دېلولىرى ھۆكۈمنامىسىنىڭ ئىجرا قىلىنىشى. جۇڭگو پۇقرالىرىنىڭ كونسۇلخانىغا بىۋاسىتە ھەق تەلەپ دەۋا تەلەپلىرىنى سۇنۇش ئەھۋالى، ئارىلاشما سودا كوللېگىيەسىنىڭ ھۆكۈمىگە نىسبەتەن يۇقىرىغا ئەرز سۇنۇشقا بولمايدۇ، بۇ خىل ئۇسۇلنىڭ ھازىرقى شارائىتىغا مۇۋاپىق كېلىشى.

قىرىق بىرىنچى باب 514

سودا ئەھدىچىسى، موللامىلار ۋە سايلاپ چىقىلغان ئوتتۇرىدىكى كېلىشتۈرگۈچىنىڭ ئەرز ـ شىكايەت دېلولىرىنى بىر تەرەپ قىلىش ئەھۋالى. سودا ئەھدىچىسىنىڭ دېلولارنى بىر تەرەپ قىلىشتىكى قولايسىز تەرەپلىرى ۋە ئۇنىڭ سەۋەبلىرى، سودا ئەھدىچىسىنىڭ دېلولارنى تەھقىقلەش ئىشلىرىغا قاتنىشىش ئەھۋالى. مولللىلارنىڭ ئىسلام دىنى شەرىئەتلىرىگە ئاساسەن دېلو تەھقىقلەش مۇمكىنچىلىكى. قىرغىزلارنىڭ چېگرادىكى كېسىم سوتى يىغىنى، كېسىم سوتى يىغىنىنى چاقىرىشنىڭ مەقسىتى، دېلولارنى تەھقىقلەش ئۇسۇلى ھەمدە ھۆكۈمنىڭ ئىجرا قىلىنىشى، چېگرا كېسىم سوتى يىغىنىنىڭ چېگرانىڭ ئامانلىقىنى ساقلاشتىكى ئەھمىيىتى.